

**Gazdálkodástani
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Lakatos László Péter

**A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának
megítélése**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Lukács János, CSc
egyetemi docens

Budapest, 2009

Pénzügyi Számvitel Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Lakatos László Péter

**A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának
megítélése**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Lukács János, CSc

egyetemi docens

Tartalomjegyzék

A KUTATÁSI CÉL, A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI	3
1.1. KUTATÁSI CÉL.....	3
1.2. A HASZNOSSÁG	3
1.3. AZ ÉRDEKHORDOZÓK	4
1.4. A SZABÁLYOZÁS	6
1.5. A SZABÁLYOZÁS TARTALMA	8
2. A VIZSGÁLAT MÓDSZERTANA	8
2.1. A KÉRDŐÍVES LEKÉRDEZÉSBŐL SZÁRMAZÓ ADATBÁZIS (AB1).....	8
2.2. AZ APEH ÁLTAL RENDELKEZÉSRE BOCSÁTOTT ADATBÁZIS (AB2)	9
2.3. MÉLYINTERJÚK, MINT AZ ADATGYŰJTÉS MÁSODLAGOS ESZKÖZEI.....	9
2.4. MODELL ÉPÍTÉSE	9
3. A FELÁLLÍTOTT HIPOTÉZISEK ÉS A VIZSGÁLAT EREDMÉNYE.....	9
4. KÖVETKEZTETÉSEK	12
4.1. A SZABÁLYOZÁS MEGKÖZELÍTÉSÉVEL KAPCSOLATOS JAVASLATOK	12
4.2. A VÁLLALKOZÁS MÉRETÉVEL ÉS AZ EGYSZERŰSÍTÉSSEL ÖSSZEFÜGGŐ JAVASLATOK	13
4.3. A TÖBBCÉLŰSÉG MEGVALÓSÍTÁSÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ JAVASLATOK	15
5. FŐBB HIVATKOZÁSOK.....	16
6. A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT PUBLIKÁCIÓK, KONFERENCIAELŐADÁSOK ..	19

A kutatási cél, a kutatás előzményei

1.1. Kutatási cél

A számvitel fejlődésének már a korai szakaszában világossá vált: a munka egyik végtermékeként előálló pénzügyi kimutatások készítésének fő oka az, hogy valamely csoport számára hasznos, segítséget nyújt a döntéshozatalban. **Kutatásom fókuszában a hasznosság áll.** Vizsgálom, hogy mit kell e szó alatt a számviteltudományban érteni, kinek a szempontjából kell azt értelmezni, illetve miként biztosítható az optimálishoz (közeli) állapot. A kutatást úgy terveztem meg, hogy a magyar számvittel – elsősorban annak szabályozásával – kapcsolatban fogalmazhassak meg állításokat, melyből származó következtetések eredményei javítják e hasznosságot. A kutatás során elemzést végzek az érdekhordozókkal kapcsolatosan: adott gazdasági környezetben (Magyarország) kik tekinthetők tényleges érdekhordozóknak. Áttekintem, hogy hasznosítják-e a gazdaság szereplői a pénzügyi kimutatásokat és vizsgálom, hogy a létező érdekhordozóknak milyen természetű adatigényei vannak. Kutatásom során felmérem, hogy a szabályozás jelenlegi, méret szempontjából vett differenciálása adekvált-e.

Egy, az Amerikai Egyesült Államokban 2008-ban zárult kutatásból merített ötlet alapján áttekintem azt is, hogy milyen a kapcsolat a pénzügyi kimutatásokban jelentett és az adóbevallásokban szerepeltetett adatok között, hiszen e két érték viszonylagos közelsége vagy távolsága jelentéssel bír.

Az előbbieket mellett egy – csak látszólag – más kutatási irányt is kitűztem magam elé: számvitelszervezési alapú kutatást is végzek. Megvizsgálom, hogy a hasznossággal viszonylag korán közvetlen kapcsolatba hozott *többcélúság* fő korlátjaként emlegetett technikai megvalósíthatóság nehézségei a jelenkor technikai fejlettsége mellett fennállnak-e.

1.2. A hasznosság

A kutatás kezdetén tisztázni kellett a **hasznosság** fogalmát a téma szempontjából. Világossá vált, hogy a közgazdaságtanban alkalmazott, szükségletkielégítésre alapozott, *általános hasznosság fogalom* minden megszorítás nélkül *alkalmazható* azzal, hogy a jószág alatt magát a pénzügyi kimutatásokat, illetve a pénzügyi jelentéstételt kell érteni.

Az 1800-as évek közepétől találkozhatunk olyan tudományos igényességgel kidolgozott munkákkal, amelyek célja közvetlen kapcsolatba hozható a pénzügyi kimutatások hasznosságának vizsgálatával. Ez a kutatómunka azóta *folyamatosan* halad, a változó társadalmi-gazdasági környezetre *egyfolytában* reagál.

A hasznosság megragadását *három tényező* vizsgálatával végezhetjük el: az érdekhordozók (címzettek), a szabályozás és a konkrét tartalom elemzésével. Az első tényező adja meg a választ arra, hogy *kinek a szempontjából* értelmezzük a hasznosságot, a második arra, hogy *hogyan jön létre, mi biztosítja* a kívánt állapotot, a harmadik pedig meghatározza a pénzügyi kimutatások kívánatos *minőségi jellemzőit*.

1.3. Az érdekhordozók

A címzettek körülhatárolását célzó **érdekhordozói elméletek** evolúciójukat tekintve csoportosíthatók. Az úgynevezett korai érdekhordozói elméletek (más néven klasszikus tőkeelméletek) abban egyeztek, hogy a címzettek körét leszűkítették egy-egy kisebb csoportra (érdekhordozók parciális értelmezése). Ez a leszűkítés vezetett a korai elméletek *kudarcához*. E kódolt kudarc ellenére ezek a gondolatok sok tekintetben feltárták az érdekhordozók viselkedését, és felvetették azokat a kérdéseket, amelyekre a modern (többszemponú) elméletek telepedtek.

A jelentősebb parciális elméletek eredményeit, illetve gyengéit a következő táblázatban foglaltam össze.

Elmélet	Az elmélet eredményei	Az elmélet gyengéi
Tulajdonosi elmélet	Meghatározza a tulajdonos számára kiosztható vagyont.	Nem különül el a tulajdonos és a cég vagyona, a tulajdonoson kívüli érdekhordozók nem érvényesülnek.
Egység elmélet	Tisztázza a különbséget a tulajdonos és a vállalkozás vagyona között.	Nem azonosít érdekhordozókat (a cél maga a kimutatások összeállítása).
Alapok elmélete	Felismeri azt, hogy több érdekhordozó van párhuzamosan.	Az eszközök alapokhoz rendelésén keresztül keresi a megoldást, amelyre nem sikerült gyakorlatban is kivitelezhető megoldást találni.
Reziduális tőke elmélet	Bevezeti a reziduális tőke (nettó eszköz) fogalmát és bizonyítja, hogy annak maximalizálása a többi érintett érdekét is szolgálja. Továbbfejlesztett változata rámutat a saját tőke és a kötelezettségek közötti éles különbségtétel szükségességére.	Nem biztosítja a tulajdonosi igényeken kívüli adatigények kielégítését.
Menedzsment-elmélet	Azonosítja a menedzsment kivételes helyzetét. Hozzájárul a megbízó-ügynök elmélet számvitelre ültetéséhez.	Képtelen magyarázatot adni a többi érdekhordozó igényeire; nem veszi figyelembe a jövőbeli befektetőket.

1. tábla: A korai érdekhordozói elméletek eredményei, illetve gyengéi

A parciális érdekhordozói elméletek sikertelensége világított rá arra, hogy az érdekhordozók körét bővíteni kell, és a további **létező érdekhordozók** igényeinek kielégítése a megoldandó feladat; a hasznosság optimális értéke csak így érhető el. A koalíciós vállalatelmélet ötletéből kiindulva a számvitel is továbblépett az érdekhordozók körét egy csoportra leszűkítő felfogáson és belátta: az érdekeltek együttesen határozzák meg az adatok jelentendő körét, így a kimutatások tartalma az érdekhordozók teljes csoportjától függ. Ennek az elméletnek a kulcsszava a **konfliktus**. Ebben a felfogásban egyetlen kimutatássorban kísérlük meg az összes érdekhordozó igényét kielégíteni, így a „szűkös” tartalom kitöltése kapcsán egyeztetés

szükséges. A tartalmi végeredmény az egyes érdekhordozók érdekérvényesítő képességének eredőjétől függött.

Heinen idejekorán, 1975-ben dolgozta ki a koalíciós felfogáson messze túlmutató többcélú mérlegelméletét, amelyet csak érdekhordozói elméletként tudok értelmezni. Az elmélet kiváló módon oldja fel a koalíciós elméletbe ágyazott korlátokat azzal, hogy rámutat: nem egy, hanem „bármennyi” kimutatás elkészítésére lehetőség van. A kérdés Heinen szerint nem az, hogy mit tartalmazzon az egyetlen kimutatássor, hanem az, hogy az adott kimutatást mire kívánjuk felhasználni. Heinen bizonyította: ez a megoldás csak akkor fogadható el, ha az egyes kimutatások közötti kapcsolatot rögzítjük és feltárjuk. Bár az elmélet szinte osztatlan sikert aratott, a kutatótársak rámutattak: a megoldás nem valósítható meg, mert olyan munkamennyiség szükséges a kimutatásrendszer elkészítéséhez, amely gazdaságtalanná vagy egyszerűen kivitelezhetetlenné teszi a javaslatot. *Értekezésemben rámutatok arra, hogy ez a meglátás (a jelenlegi gazdasági-társadalmi és műszaki környezetben) már nem állja meg a helyét.*

Az érdekhordozók körének további tágítása figyelhető meg napjainkban. Az úgynevezett *kritikus számviteli felfogás* képviselői tovább bővítik az érdekhordozók körét (tágabb környezet, társadalmi csoportok stb.) és az alkalmazott technikákat is egyidejűleg változtatják, a dialógusjelleg szükségességére hívva fel a figyelmet. Ennek során – álláspontom szerint – veszélyesen fel is puhítják az alkalmazott módszertant.

1.4. A szabályozás

Abban a helyzetben, ha egynél több érdekhordozó érdekeit kívánjuk kielégíteni, szükséges, hogy a közöttük feszülő érdekellentéteket rendezzük. A számvitel szabályozásának kutatói bizonyították: ez megoldható egy *legitim szervezettel*, de nem elképzelhetetlen az sem, hogy *automatizmusok útján* valósul meg a megfelelő adatszolgáltatás. Meglepő kutatási eredmény, hogy kétséget kizáróan nem lehet eldönteni: a szabályozott vagy az automatizmusokra épített megoldás az optimális. A szabályozás – nem szabályozás vita kétségtelenül tartalmi, azonban kutatásom szempontjából e vitának talán a leglényegesebb megállapítása az, hogy az adatszolgáltatásnak jelentős költségei vannak és ezt a költséget a modellbe be kell építeni, különben a megfogalmazott eredmények (elvárások) kapcsán helytelen eredményre juthatunk. A költségek helyes kezelése mellett a számviteli adatok és a közjavak közötti párhuzamra

(közös természetükre) hívták föl a figyelmet a kutatók. Ez a párhuzam mutat rá például arra, hogy a szabályozó és egyes érdekhordozók hajlamosak arra, hogy magatartásukkal az adatok *túltermelését* idézzék elő, amely szuboptimális helyzetet eredményez.

A szabályozás elméletének főbb eredményeit a táblázat foglalja össze.

Jelenség, probléma	Szabályozás mellett érvelők	Szabályozás ellen érvelők
A vállalkozás információs monopóliuma	A szabályozatlanság az adatok alultermeléséhez, monopolista árazáshoz, társadalmilag szuboptimális outputhoz vezet.	A vállalkozások érdekeltek az önkéntes jelentésben, egyébként hátrányba kerülnek a tőkepiacon (signaling theory következménye).
A menedzserek önálló érdekei, a jelentések manipulálása	A szabályozás segítségével ez ellen fel lehet lépni.	A szabályozás nélkül is kialakul a tulajdonosi ellenőrzésen keresztül (agency theory alkalmazása).
Közösségi érdekek	Közösségi szempontból kívánatosak a nyilvánosan elérhető, kimerítő és összehasonlítható adatok (pl.: bennfentes kereskedés elkerülése).	A szükséges adatokat a közösség érintett tagjai meg tudják vásárolni, így optimális az erőforrások allokációja.
TAPASZTALATOK		
A jelenlegi gyakorlat	A jelenlegi gyakorlat visszaigazolja	A jelenlegi gyakorlat <i>nem</i> igazolja vissza.

A gyakorlat által visszaigazolt, szabályozott számvitel elfogadása esetén egy további, tartalmat érintő kérdés merül fel: választ kell adni arra a kérdésre, miként lehetséges, hogy nem egységes tartalmú szabályozás alakult ki a világon mindenütt. A napjainkban is folyó kutatások e jelenségre már magyarázatot adtak. Azonosították azokat a tényezőket, amelyek az eltéréseket okozták:

- jogi berendezkedés,
- vállalatfinanszírozás,
- kulturális különbségek,
- állami információigény befolyása.

1.5. A szabályozás tartalma

A pénzügyi kimutatások hasznosságát a szabályozók világszerte a minőségi jellemzők vagy a számviteli alapelvek helyes megválasztásával kívánják növelni. A minőségi jellemzőkkel kapcsolatos jelenlegi kutatás is rámutatott arra, hogy a tartalom nem lehet helyes, ha magát az érdekhordozót és ezáltal az elérendő célt nem sikerül megnyugtatóan tisztázni. Az IASB és a FASB jelenleg véglegesítés előtt álló anyaga feltárta: a pénzügyi kimutatások akkor lehetnek hasznosak, ha eleget tesznek a *valóság-hű bemutatás* és a *relevancia* elvárásoknak, valamint a hozzájuk kapcsolódó további alapvető minőségi követelményeknek. Az érdekhordozókról és a szabályozásról szerzett ismeretek, illetve e friss kutatás eredményei lehetőséget biztosítottak a magyar szabályozás e szempont elemzésére. Megállapítottam, hogy a magyar rendszerből hiányzik jó néhány mögöttes megfontolás (pl. elsődleges címzett, a pénzügyi kimutatások célja stb.) nyílt közlése és a rendszer mögött meghúzódó hierarchia nyílt bemutatása. Emellett az egyes számviteli alapelvek további pontosításra (esetleg törlésre, átnevezésre) szorulnak.

2. A vizsgálat módszertana

A pénzügyi kimutatások hasznossága empirikusan nehezen kutatható. A számvitelnek ez a területe nehezen kvantifikálható, pontosabban a kvantifikáció során a szubjektív elemek súlya – a számviteli kutatásokhoz képest szokatlan módon – megnő. Ennek ellenére ragaszkodtam ahhoz, hogy ahol lehetőség nyílik rá, *matematikai-statisztikai módszerek* segítségével végezzem el a vizsgálataimat.

A hipotézisek teszteléséhez két adatbázist hasznosítottam, illetve mélyinterjúk segítségével gyűjtöttem adatokat.

2.1. A kérdőíves lekérdezésből származó adatbázis (AB1)

Egyes hipotéziseim (H1 – H5) teszteléséhez a magyarországi gazdálkodók adataira és véleményére volt szükségem. A vélemény megismerésére a kézenfekvő kérdőíves lekérdezés módszerét választottam. Alapsokaságnak a Magyarországon bejegyzett rendben működő gazdasági társaságokat választottam. Az elemzéshez felhasznált adatbázisban 154 társaság véleményét ismertem meg. Az AB1 adatbázis szerinti minta jó közelítéssel reprezentatívnak tekinthető.

2.2. *Az APEH által rendelkezésre bocsátott adatbázis (AB2)*

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal elnöksége rendelkezésemre bocsátotta a 2004-2007 közötti társasági adóbevallásokat ('29-es bevallások) tételesen, anonim módon. Ez az adatbázis (AB2) a szó szoros értelmében nem tekinthető mintának, hiszen az adóbevallásokat be nem nyújtó társaságokat leszámítva a *teljes vizsgált sokaságot tartalmazza*.

Az épített adatbázisokat az PASWStatistic 17.0 és 18.0 programcsomag segítségével dolgoztam fel.

2.3. *Mélyinterjúk, mint az adatgyűjtés másodlagos eszközei*

Az adatbázisok mellett mélyinterjúk segítségével is gyűjtöttem adatokat. Erre elsősorban a klasszikus hitelezői érdekek képviselői (bankok, hitelintézetek) esetén volt szükség, másfelől verifikációs céllal bizonyos nagyobb (elsősorban tőzsdei) cégek esetén folytattam megbeszéléseket. Utóbbi mélyinterjúk a kérdőív által firtatott kérdésekre kapott válaszokat részletezik, mélyítik.

A mélyinterjúkra kapott válaszokat elsősorban arra hasznosítottam, hogy a kérdőívekre kapott (strukturált) válaszokat teszteljem, megerősítsem, az esetleges ellentmondásokat feltárjam, ötleteket kapjak. Az interjúkat – a szubjektív elemek súlya miatt – nem használtam föl közvetlenül a bizonyításhoz; kiegészítő ismeretnek tekintettem azokat.

2.4. *Modell építése*

Két hipotézisem is a többcélú mérlegelméletre támaszkodik. Az elmélettel foglalkozó kutatók azon korábbi állítását vizsgáltam, mely szerint e többcélú elmélet által megkövetelt hatékony adatszerkezet a technikai fejlettség adott szintjén nem tervezhető. Ezt az állítást kívántam legalább részben cáfolni azzal, hogy megkísértem egy ennek megfelelő modellt felállítani a szintetikus nyilvántartásra.

3. A felállított hipotézisek és a vizsgálat eredménye

A kutatási előzmények vizsgálatával beláttam: a hasznosság kutatása az érdekhordozókon, a szabályozáson és a szabályozás konkrét tartalmán keresztül végezhető el. Célként tűztem ki, hogy a hasznossággal összefüggésben olyan állítások elfogadására vagy elvetésére nyíljon mód, amelyek a *hazai környezet számára (is) relevánsak*.

Értekezésem során kiemelt figyelmet fordítottam az érdekhordozók körülhatárolására és céljaik feltérképezésére. Az irodalom feldolgozása és a logikai következtetések világossá tették, hogy az érdekhordozók azonosítása, illetve relatív fontosságuk megállapítása szükséges ahhoz, hogy jól működő rendszert lehessen felépíteni. A szabályozással kapcsolatos tapasztalatok is rámutattak: ha nem sikerült kideríteni azt, hogy kihez kell szólítani a kimutatásoknak, akkor nő a szabályozó kudarcának esélye. Ennek következtében szükségesnek tartottam megvizsgálni, hogy a hazai környezetben hogyan viszonyulnak a gazdálkodók az érdekhordozók lényegességének megítéléséhez. Előzetes vizsgálataim alapján a következőt tételeztem föl:

H1: A pénzügyi kimutatások címzettjei között egyértelmű sorrendet lehet felállítani abból a szempontból, hogy az adott érdekhordozó adatigényének a kielégítése mennyire lényeges.

A globális rendszerek leszögeznek és bizonyítják: a hasznosság központi követelmény a pénzügyi kimutatásokkal szemben. Ezt a szabályozásban nevesített fő minőségi követelményt minden úton (oktatás, szabályozás szóhasználata stb) hangsúlyozzák is. Szükségesnek tartottam annak kivizsgálását, hogy a hazai környezetben a *hasznosságot* azonosítják-e, értelmezik-e a gazdálkodók, és a hasznosság „mértéke” hogyan viszonyul a vállalkozás méretéhez. A következőt feltételeztem:

H2: A gazdálkodók értelmezik saját általános célú pénzügyi kimutatásuk hasznosságát; az észlelt hasznosság mértéke a véleményt alkotó méretével pozitív kapcsolatban áll: minél nagyobb a gazdálkodó, annál hasznosabbnak észleli saját általános célú pénzügyi kimutatásait.

A H2 hipotézis elfogadása esetén továbblépésre is lehetőség nyílik. Ha sikerül bizonyítani H2-t, akkor vizsgálható, hogy a méret szempontjából van-e eltérés bizonyos hasznosságot jelentő, azt kialakító elemi szempontok megítélésében. Ennek kapcsán született a következő hipotézis.

H3: A vállalkozások nagyságuktól függően tartanak hasznosabbnak bizonyos információkat; méretüktől függetlenül hasznosnak tartják az eredményre vonatkozó információkat, de a vagyonnal kapcsolatosak hasznosságát nagyságuktól függően eltérően ítélik meg.

Az érdekhordozók között az egyes számviteli rendszerekben – ahogyan arra az értekezésben rámutattam – kiemelt szerephez jut a hitelezői érdek. Ez az érdekhordozó – eltérően a tulajdonostól, a menedzsmenttől és az állami érdekhordozótól – nem feltétlenül van jelen. Előfordulhat, hogy azonosítható a vállalkozásoknak olyan csoportja, amelynél egyáltalán nem jelentkezik a klasszikus hitelező, így azoknak az igényeit nem kell kielégíteni. E gondolatmentből fakad a következő hipotézis.

H4: Létezik a vállalkozásoknak olyan, a nagyság szempontjából meghatározott csoportja, amelynél a klasszikus hitelezői érdekhordozó nem létezik.

Hanlon, Maydew és Shevlin briliáns megállapításai és vizsgálatai adtak ötletet a H5 hipotézishez. Ahogyan a szerzők korábban bizonyították, az adóalap és a számviteli eredmény közelítése rontja a pénzügyi kimutatások információtartalmát. Egy azonos vizsgálatra nincs esély a kevés számú közzétett (tőzsdei) adat miatt, *de az vizsgálható, hogy az adóalap és a számviteli eredmény „megfeleltetés” miként jelentkezik a magyar vállalkozásoknál.* Ezzel jutottam el a következő hipotézishez:

H5: A nagyobb vállalkozások nagyobb valószínűséggel térítik el adóalapjukat adózás előtti eredményüktől olyan adóalap-korrektíós tényezőkkel, amelyek alkalmazása és nagyságrendje nagyrészt az adott vállalkozás döntése.

Az első öt hipotézis a hasznosság értelmezésével és érzékelésével kapcsolatos. Az érdekhordozókat és a hasznosságot több szempontból firtató hipotézisek mellett az értekezés egyik központi témáját képző többcélú mérlegelmélet kapcsán is fogalmazok meg állításokat. Ahogyan azt az irodalom elemzésénél is jeleztem, Heinen megközelítése a szokásos kereteket felrúgva ad választ többek között olyan számviteli problémákra, hogy milyen értékelési elvek mentén kell a kimutatásokat elkészíteni, mely érdekhordozót kell előnyben részesíteni; a többcélúság modelljének felállításával oldotta meg ezeket a kérdéseket. Az elméletet – bár

citálói körében mindig elismerést váltott ki – számos kritika érte. Ahogyan arra a modell tárgyalásakor rámutattam, ezek a „bírálatok” aláhúzták: a javaslat gyakorlati megvalósítása nem lehetséges, mert az túlzottan összetett. Az elmélet taglalói által korábban hangoztatott korlátokat kísérlem meg legalább részben cáfolni a következő hipotézisekkel:

H6: A technikai fejlettség jelenlegi szintje mellett tervezhető olyan adatszerkezet, amely segítségével a vagyon és az eredményrészek több szempontú értékelése megvalósítható.

A H6 hipotézis elfogadása esetén van értelme továbblépni, és megvizsgálni, hogy ennél több is igaz-e. Vizsgálom, hogy az önmagában is jelentőséggel bíró többszörös értékviszony-nyilvántartás mellett a többszörös – vagyis több szabályrendszer alapján értelmezett, párhuzamos – pénzügyi kimutatáskészítés is megvalósítható-e. Ez a kérdés vezetett el a H7 hipotézishez.

H7: A technikai fejlettség jelenlegi szintje mellett a főkönyvi nyilvántartásra tervezhető olyan adatszerkezet, amely segítségével a többszörös pénzügyi kimutatáskészítés (több számviteli szabályrendszer mentén történő nyilvántartás) megvalósítható.

A felállított hipotézisek mindegyikét sikerült igazolni.

4. Következtetések

4.1. A szabályozás megközelítésével kapcsolatos javaslatok

A H1 hipotézisben bizonyítottam: a magyarországi gazdálkodók is sorrendet, pontosabban *egyértelmű sorrendet* állítanak föl a *pénzügyi kimutatások felhasználói között* abból a szempontból, hogy ki milyen mértékben fontos, kinek az adatigényeit kell elismerni. A magyar szabályozás a hitelezői érdeket ismeri el elsősorban, emellett félig-meddig nyíltan törekszik a pénzügyi kimutatások „hitelezőcentrikussá” alakítására. Ez, kutatásaim alapján, ellentétes a vállalkozások meglátásával és elvárásával. A H1 hipotézisnek – ha a magyar szabályozással együtt vizsgáljuk – közvetlen kapcsolata van a H4 hipotézissel, mely rámutatott: bizonyos vállalatméretnél alig-alig tölthető meg tartalommal a hitelezői érdek. Ezeket a tényeket együtt vizsgálva a szabályozással foglalkozó szakemberek eddigi

kutatásaival és a dokumentált szabályozói kudarccal, eljutottam a következő javaslatok megfogalmazásáig.

Javaslom, hogy a magyar számviteli szabályozó vegye figyelembe a vállalkozások által azonosított hierarchiát.

Javaslom, hogy a magyar számviteli szabályozó gondolja újra a pénzügyi kimutatások legfőbb címzettjét, és az érdekhordozók közül emelje ki a tulajdonost, mint legfőbb hasznosítót.

A hierarchizálással egyidejűleg átgondolandó, hogy szükséges-e mindegyik alapelvet megtartani, illetve tisztázni, hogy mit értünk alapelv alatt: mi annak a funkciója, mi az a szint, amelyet egy alapelv kell szabályozzon.

Javaslom, hogy a magyar számviteli szabályozó nyíltan hierarchizálja a számviteli alelveket és nyíltan tárja föl az egyes számviteli alelvek közötti kapcsolatokat.

4.2. A vállalkozás méretével és az egyszerűsítéssel összefüggő javaslatok

Az értekezés több hipotézise is bizonyította: a kisebb és nagyobb vállalkozások egymástól eltérnek, más természetű adatigényeik vannak, illetve a hasznosságot illetően is máshogyan ítélik meg saját pénzügyi kimutatásaikat. Ezt a tényt ütköztettem a jelenlegi magyar gyakorlattal, és megállapítottam: lényegében jelentősebb differenciálás nélkül teszi kötelezővé a vállalkozások számára szabályozott általános pénzügyi kimutatások gyártását és közzétételét. A H2, H3, H4 és H5 hipotézisek összefüggő rendszert alkotva, együttesen vezettek el ahhoz a következtetéshez, hogy a differenciáltság ilyen alacsony foka szuboptimális. A H2 hipotézisemben a hasznosság észlelt mértéke és a vállalkozás nagyságrendje közötti kapcsolatot fogalmaztam meg, a H3 hipotézis arra mutatott rá, hogy a kisebb vállalkozások kevesebb jelentőséget tulajdonítanak a vagyonnal kapcsolatos adatoknak. E két hipotézis állítását összefűzve a H4 hipotézissel – mely a hitelező, mint érdekhordozó megjelenését a vállalkozások jelentős részét kitevő kisebb vállalkozások kapcsán nem valószínűsíti –, megfogalmazható a következő javaslat:

Javaslom, hogy a szabályozó alakítson ki új, a pénzügyi kimutatáskészítéshez kapcsolódó nagyságrendi kategóriákat.

Egyes nagyságrendi kategóriák mellett, vagyis adott nagyság alatt, nem szükséges a vállalkozásoktól megkövetelni azt, hogy periodikusan általános célú pénzügyi kimutatásokat készítsenek, mert nem létezik olyan külső érdekhordozó, amelynek érdekében állna ezeknek az adatoknak a megszerzése.

A kategóriák kapcsán, jelenlegi korlátozott terjedelmű adatbázisaim alapján a következő előterjesztéssel élek: *100 000 eFt-os mérlegfőösszeg és árbevétel alatt* vizsgálataim szerint a külső hitelezői igény hiánya miatt ez az egyszerűsítés megléphető, feltéve, hogy a társaságnál nem jelenik meg a közérdek más módon (pl. papírjai nyíltpiaci forgalomban vannak). Ezenél a vállalkozásoknál – a kettős könyvviteli nyilvántartás megtartása mellett – előírásként elegendő lenne csak az állami adatigény teljesítését megkövetelni, a további – lényegében belső érdekhordozókra korlátozódó – érintettek kapcsán az igényelt adatszolgáltatást az automatizmusok képesek megoldani. Hozzáteszem, hogy bizonyos tevékenységfajták esetén (pl. kereskedelmi tevékenység) elképzelhető a bevételi korlát emelése, esetleg a bevétel helyett az más mutatók (pl. árrés) alkalmazása.

Javaslom, hogy a nagyság alapján meghatározott körben az adózás céljaira kimunkált értékeket a szabályozó (legfőljebb jelentéktelen korrekciókkal) fogadja el a további számítandó értékek alapjául (pl. osztalékfizetési korlát, nem nyereségadóval kapcsolatos adatok alapja stb.).

A javaslat arra kíván rámutatni, hogy ha ez az egyszerűsítés megtörténik, akkor *következétesen kell alkalmazni*, vagyis akkor van értelme a lépésnek, ha párhuzamosan nem vezetnek be korrekciós kötelezettségeket más területeken. Bár e témában a kutatást még mélyíteni kell, megállapítható, hogy az e körben esetlegesen jelentkező külső érdekhordozó adatigénye is kielégíthető a javaslat által megadott módon elkészített nyilvántartásokkal, a kért adatok transzformációk útján.

4.3. *A többcélúság megvalósításával összefüggő javaslatok*

A H6 és H7 hipotézisek megfogalmazásánál már jeleztem: ezeket a kérdéseket azért feszegettem, mert meg akartam mutatni *formalizáltan*, hogy a többcélúság megvalósítható, pontosabban szólva ezt részben (a szintetikára vonatkozóan) bizonyítottam is.

Közismert jelenség, hogy egyes vállalkozások több számviteli rendszer szerint is készítenek általános célú pénzügyi kimutatásokat. Ezek a megvalósítások *sokszor vitatható technológiai megoldásokban öltenek testet*, nem betartva néhány alapvető szabályt. Példaként lehet említeni a nem zárt rendszerekben történő „átforgatásokat” vagy az adatbázis-építés logikáját be nem tartó nyilvántartási megoldásokat. Az igény felismerése mellett el lehetett addig jutni, hogy kijelenthessük: a jelenlegi technikai-gazdasági fejlettségi szint mellett a többcélú nyilvántartás megvalósítható, illetve az is igazolható, hogy létezik olyan hatékony adatszerkezet, amely felhasználásával az azt alátámasztó szintetikus nyilvántartás kialakítható.

A kutatásaim eredménye és a többcélú mérlegelmélet vívmányai alapján :

Javaslom egy olyan beszámolási rendszer és kapcsolódó adatszerkezet-vázlat kialakítását, amely megvalósítja a többcélú mérlegelméletben foglaltakat. A felépítés során az alapkimutatás a realizációs elvre épül és legalább a következő kiegészítő kimutatásokat tartalmazza:

- 1. Egyes eszközök piaci értéken történő értékelése alapján készült kimutatások;**
- 2. Adónyilvántartásokon alapuló kiegészítő kimutatások;**
- 3. A vállalkozás likvidálása esetén érvényes értékviszonyok szerint előálló kiegészítő kimutatások.**

E javaslat megvalósítása kétségtelenül feltételez egy „kritikus” vállalati nagyságot, ugyanis bár a rendszer megvalósítható, a működtetés terhei, a támasztott szükségletek jelentékenyek.

A kutatás eredményeként megfogalmazott javaslatok a kutatási céllal összhangban állnak, és megvalósulásuk esetén a hasznosság észlelt értékét növelik.

5. Főbb hivatkozások

1. Balázs Á.-Boros J.-Bosnyák J.-Gyenge M.-Győrffi D.-Hegedűs I.-Kováts E.- Lakatos L. P.-Lukács J.-Madarasiné. Sz. A.-Matukovics G.-Nagy G.-Ormos M.-Pavlik L.-Pál T.-Rózsa I.-Székács Pné.-Tardos Á.-Veress A. [2006]: Nemzetközi Számvitel Tankönyv; Az IFRS-ek rendszere. MKVK OK, Budapest.
2. Baricz R. [1999]: Mérlegtan. 3. kiad. Aula, Budapest.
3. Baricz R.-Róth J. [2002]: Könyvviteltan. Aula, Budapest.
4. Bayer, C.-Burhop, C. [2009]: Corporate governance and incentive contracts: Historical evidence from a legal reform. *Explorations in Economic History*. Vol. 46/4.
5. BCE Pénzügyi Számvitel Tanszék [2008]: Tanulmány a számviteli és az adózási adminisztráció egyszerűsítéséről. (Kézirat)
6. Benston, G. J. [2008]: The shortcomings of fair-value accounting described in SFAS 157. *Journal of Accounting and Public Policy*. Vol. 27/2.
7. Beyer, A. [2008]: Financial analysts' forecast revisions and managers' reporting behavior. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 46/(2-3).
8. Brown, J. [2008]: Democracy, sustainability and dialogic accounting technologies: Taking pluralism seriously. *Critical Perspectives on Accounting* (kézirat).
9. Cheng, M.-Neamtiu, M. [2009]: An Empirical Analysis of Changes in Credit Rating Properties: Timeliness, Accuracy and Volatility. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 47.
10. Clements, J. [1993]: Book value is more rarely required reading now. *Wall Street Journal*. 1993. szeptember 10.
11. Conover, M. C.-Robert, E. M.-Szakmary A. [2008]: The Timeliness of Accounting Disclosures in International Security Markets. *International Review of Financial Analysis*, Vol. 17.
12. Dye, R. A. [1990]: Mandatory Versus Voluntary Disclosures: The Cases of Financial and Real Externalities. *Accounting Review*. Vol.65/1.
13. Epps, K. – Cleaveland, C. M. [2009]: Insiders' perspectives of the effects of recent on corporate taxation. *Research in Accounting Regulation*. Vol. 21/1.
14. Financial Accounting Standard Board [2008]: FASB Original Pronouncements As Amended and Current Text Annual Bound Editions 2008–2009. FASB, Norwalk, CT.
15. Financial Accounting Standards Board [1990]: Should the present sharp distinction between liabilities and equity be effectively eliminated?. FASB, Norwalk, CT.
16. Francis, J.-Schipper, K. [1999]: Have Financial Statements Lost Their Relevance? *Journal of Accounting Research*, Vol. 37/2.
17. Freedman, J.-Baumgärtel, M.-Nowotny, C. [2008]: Report on the Discussion. Tax and Corporate Governance. Vol. 3.
18. Gaa, J. [1988]: Methodological Foundations of Standard-Setting for Corporate Financial Reporting. *Studies in Accounting Research* #28.

19. *Goldberg, L.* [1965]: An Inquiry Into the Nature of Accounting. American Accounting Association.
20. *Gray, J.* [1988]: Towards a theory of cultural influence on development of accounting systems internationally. *Abacus*, Vol. 24, pp. 1-15.
21. *Halassy B.* [2002]: Adatmodellezés. Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., Budapest.
22. *Hanlon, M., Maydew, E., Shevlin, T.* [2008]: An unintended consequence of book-tax conformity: A loss off earnings informativeness. *Journal of Accounting and Economics Vol. 46*, pp. 294-311.
23. *Heinen, E.* [1975]: Zur Weiterentwicklung der Bilanzauffassungen (ford). Kézirat.
24. *Heinen, E.* [1978]: Supplemented Multi-Purpose Accounting. *The International Journal of Accounting*, Vol. 14/1, pp. 1 – 15.
25. *Hős A.-Lakatos L. P.* [2006]: Számvitelszervezés. Aula, Budapest.
26. *Hős A.-Lakatos L. P.,* [2008]: Pénzügyi számviteli informatika. Saját kiadás, Budapest.
27. *International Accounting Standard Board - Financial Accounting Standard Board* [2009]: A koncepcionális keretelvekről szóló megbeszélések jegyzőkönyvei.
28. *International Accounting Standard Board* [2008b]: First step towards a converged conceptual framework. IASCF, Budapest.
29. *International Accounting Standards Board* [2008]: Exposure Draft of An improved Conceptual Framework for Financial Reporting. IASCF, London.
30. *International Accounting Standards Board* [2009]: International Financial Reporting Standards (IFRSs). IASCF, London.
31. *Jensen, M.-Murphy, K.* [1990]: Performance pay and top-management incentives. *Journal of Political Economy*. Vol. 98/2.
32. *Johnson, T.* [2005]: Relevance and Reliability. *The FASB Report*. 2005. február 28.
33. *Kisfaludi A.* [2007]: Társasági jog. Complex Kiadó, Budapest.
34. *Lamb, J.-Nobes, C.-Roberts, D.* [1998]: International variations in the connection between tax and financial reporting. *Accounting and Business Research*, Nyár, pp. 162-187.
35. *Linder, U.* [2006]: Financial Reporting Legislation in the EU. *Előadásanyag, kézirat*.
36. *Mátyás A.* [1996]: A modern közgazdaságtan története. 3. kiad. : Aula, Budapest.
37. *Merino, B. D.* [1993]: An Analysis of the Development of Accounting Knowledge: A Pragmatic Approach. *Accounting, Organizations and Society*, 1993. február – április, pp.163-185.
38. *Moyer, E. C.* [1948]: The Fund Theory of Accounting and Its Implications for Financial Reports by William J. Vatter. *The Accounting Review*, Vol. 23/4, pp. 440-441.
39. *Neimar, M.* [1986]: Marginalizing the Public Interest in Accounting. *Advances in Public Interest Accounting Vol 1.*, pp. ix-xiv
40. *Nobes, C.-Parker P.* [2006]: Comparative International Accounting (9. kiad). FT Prentice Halls, Essex.

41. *Paton, W. A.* [1922]: Accounting Theory. Accounting Studies Press, Chicago.
42. *Pigou, P. C.* [1920]: The Economic of Welfare. McGraw-Hill Book Co., New York.
43. *Rayman, R. A.* [2007]: Fair value accounting and the present value fallacy: The need for an alternative conceptual framework. *The British Accounting Review*. Vol. 39/3.
44. *Revsine, L.* [1991]: The Selective Financial Misrepresentation Hypothesis. *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol 21/3, pp. 281 – 286.
45. *Roberts, C. et al.* [1998]: International Financial Accounting – a comparative approach. Financial Times Professional Limited, London.
46. Rosender R.-Stevenson J. [2009]: Accounting for People: a real step forward or more a case of wishing and hoping? *Critical Perspectives on Accounting*, megjelenés alatt
47. *Ross, S.* [1979]: Disclosure regulation in financial markets: implications of modern finance theory and signalling theory In: F.R. Edwards, Editors, The economics of information and the disclosure regulation debate. McGraw-Hill, New York.
48. *Shortridge, R. T. – Smith, P. A.* [2009]: Understanding the changes in accounting thought. *Research in Accounting Regulation*. Vol. 21/1.
49. *Staubus, G.* [1961]: Accounting to Investors. University of California Press, California (CA).
50. *Takács A.* [2007]: A számított vállalatérték és a részvényárfolyam kapcsolata a magyar tőzsdei vállalatoknál. *Statisztikai Szemle*. 85/11-12 szám.
51. *Thronton, E.* [2002]: What It Will Take to Police the Street. *Business Week* (Nov. 25.)
52. *Vatter, J. W.* [1947]: The Fund Theory of Accounting and Its Implications for Financial Reports. University of Chicago Press, Chicago.
53. *Wolk, H. I.-Dodd, J. L.-Rozycki, J.J.* [2008]: Accounting Theory (7. kiadás). Sage Publications, Inc., Los Angeles (CA).

6. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk, konferenciaelőadások

Könyvrészletek, folyóirat cikkek:

1. Hős A. – Lakatos L. P. [2008]: Pénzügyi számviteli informatika. BCE Pénzügyi Számvitel Tanszék, Budapest.
2. Balázs Á. – Boros J. – Bosnyák J. – Gyenge M. – Györffi D. – Hegedűs I. – Kovács E. – Lakatos L. P. – Lukács J. – Szirmai A. – Matukovics G. – Nagy G. – Ormos M. – Pavlik L. – Pál T. – Rózsa I. – Székács K. – Tardos Á. – Veress A. [2006]: *IFRS-ek rendszere.*, MKVK OK Kft., Budapest.
3. Hős A. – Lakatos L. P. [2005]: *Értékesítési rendszerek.* MKVK, Budapest.
4. Hős A. – Lakatos L. P. [2004]: *Számvitel-szervezés.* BKÁE Számvitel Tanszék, Budapest.
5. Lakatos L. P. [2005]: Évközi akadálymentesítő adójogszabály-változások. *Szám-adó.* Vol. 14/5. pp.15-17

Idegen nyelvű előadások:

6. *The Hungarian Accounting System* (L'Association de Formations Européennes à la Comptabilité et à l'Audit, Bournemouth, 2002)
7. *Regulation, enforcement and development in Hungarian Accounting* (L'Association de Formations Européennes à la Comptabilité et à l'Audit, Porto 2003, Paris 2004, Göttingen 2005, Kavala 2006)
8. *Effects of the financial turmoil on accounting regulation and profession – round table presentation* (L'Association de Formations Européennes à la Comptabilité et à l'Audit, Kaunas, 2008)
9. *The Pittsburg summit – consequences for accounting.* (L'Association de Formations Européennes à la Comptabilité et à l'Audit, Vannes, 2009)